

การพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด กรณีศึกษาชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

A Model of Conservation and Promotion of Toddy Palm Products : A Case Study of Tambon Paknam Amphur Bangkla in Chachoengsao Province

ลักขณาพร โรจน์ทิพย์กุล*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนา
รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตน้ำตาล
จากตาลโตนด เพื่อการส่งเสริมและสืบทอด
วัฒนธรรมภูมิปัญญาการประกอบอาชีพผลิต
น้ำตาล โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีการวิจัย
เชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนที่มีถิ่นฐาน
อยู่ใน 5 หมู่บ้านของตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า
จังหวัดฉะเชิงเทรา เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
จากเอกสาร แบบสอบถาม การศึกษาภาคสนาม
สนทนากลุ่ม การสังเกต และการปฏิบัติการวิจัย
แบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีปัจจัย
ภายในที่มีศักยภาพอันเป็นรากฐานสำคัญ 4
ประการ คือ ภาวะผู้นำ (Leadership) โครงสร้าง
ทางสังคม (Structure) ความสามารถในการผลิต
(Ability) และวัฒนธรรม (Culture) ในการศึกษา

ได้นำปัจจัย ภายในชุมชนมาเป็นฐานของ
การพัฒนาและ นำปัจจัยภายนอกมาเป็นส่วนเสริม
ในการพัฒนา รูปแบบ รูปแบบการพัฒนาใช้
หลักการ 3 ประการ คือ การใช้ชุมชนเป็นฐาน
(Community based model) การสร้างกระบวนการ
การเรียนรู้ (Learning process) และการจัดการ
ความรู้ (Knowledge management) ผลของวิจัย
และพัฒนาครั้งนี้ส่งผลให้ผลผลิตน้ำตาล ได้รับการ
รับรองมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ น้ำตาลสด
มาตรฐานเลขที่ มผช. 38/2546 และน้ำตาลโตนด
มาตรฐานเลขที่ มผช. 113/2546 ผู้ประกอบอาชีพ
ผลิตน้ำตาล มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน
ใช้ชื่อว่า “หมู่บ้านน้ำตาลสด” เป็นฐานเสริมสร้าง
เศรษฐกิจ ชุมชนสังคม และเป็นการสืบทอด
ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มั่นคงต่อไป

* นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

คำสำคัญ ผลผลิตน้ำตาลโตนด รูปแบบ
การส่งเสริมและการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Key words: Toddy palm sugar products,
conservation and promotion, local wisdom

ABSTRACT

The purpose of the thesis was to study the prevailing situation of toddy palm sugar production in an attempt to develop a model of conservation and promotion of palm sugar products for the local tradition and knowledge sustainability. The study was based on the quantitative and qualitative research methodology and key informants were villagers selected as proxies of those having a domicile in five villages of Paknam Sub-District in Bangkla, Chachoengsao. In-dept interview and participatory techniques were adopted for data collection. The main findings could be concluded as follows:

The study showed four key internal factors founded the community was Leadership (L), Structure (S), Abilities (A), and Culture (C). In addition, the external factors were support and promotion from private and public organizations. These factors were implemented in developing a model of conservation and promotion through community-based activities. The model utilized three developmental principles: community-based model, learning process and knowledge management. As result of the development, toddy palm sugar juice and condense toddy palm sugar was awarded certificates of standard community products. This caused awareness among the palm sugar producers, leading to the setting up of a community enterprise named "Toddy Palm Sugar Juice Village" as a source of community economy.

ความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมวิถีทาง
การเกษตรเป็นรากฐานของดำรงชีพของคนไทย ซึ่งสืบทอดมาเป็นเวลาอันยาวนานตั้งแต่
ครั้งบรรพกาลก่อให้เกิดวัฒนธรรมและภูมิปัญญา
ในการประกอบอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ นวัตกรรม
บุญหลัง และ กล้าณรงค์ ศรีรอด (2545) กล่าวว่า
วิถีชีวิตและการบริโภคของมนุษย์เกี่ยวข้องกับ
ลักษณะของพื้นที่ ใช้ประสบการณ์จากธรรมชาติ
รู้จักคิดและพัฒนาเพื่อประโยชน์ในการบริโภค
อาศัยอุปกรณ์ เครื่องมือ และกรรมวิธีต่าง ๆ โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อคุณภาพ สำหรับปัจจัยคุณภาพ
ขึ้นอยู่กับความเคยชินของการบริโภคแบบธรรมเนียม
ประเพณีที่เคยปฏิบัติ และความเชื่อของชุมชน
ท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ส่วนใหญ่สามารถผลิตได้เอง
แทบทั้งสิ้น จากการเรียนรู้และประสบการณ์อย่าง
ค่อยเป็นค่อยไป การผลิตน้ำตาลจากต้นไม้มันเป็นเรื่อง
หนึ่งที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ถึงแม้ปัจจุบัน
สังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในหลาย
ส่วนแล้วก็ตามแต่การผลิตน้ำตาลจากต้นไม้มันแบบ
พื้นบ้านก็ยังคงมีอยู่ เหตุเพราะน้ำตาลเป็นสิ่งที่
ขาดไม่ได้เลยในครัวไทยอาหารไทยความต้องการ
น้ำตาลของคนไทยมีมาก จนถึงขนาดกลายเป็น
ตัวแปรสำคัญ ที่ทำให้ราคาน้ำตาลมีราคาสูงขึ้น
สโรช รัตนกร (2537) กล่าวว่าน้ำตาลมีความ
สำคัญในด้าน คุณค่าคือเป็นอาหารที่ให้พลังงาน
ต่อชีวิต ในประเทศไทยมีการผลิตน้ำตาลจาก
ต้นไม้มันหลายชนิดเช่น อ้อยมะพร้าวและตาลโตนด
แต่ผลจากการสำรวจจำนวนต้นตาลโตนดที่
จังหวัดเพชรบุรี ในปี 2545 พบว่าลดลงจากปี 2538
ถึงประมาณสองแสนต้น (สำนักงานเกษตร
จังหวัดเพชรบุรี 2546) จากเหตุผลดังกล่าว
จึงเป็นปัญหาที่น่าสนใจและควรที่จะช่วยเหลือ

แก้ไขกับทั้งอนุรักษ์ส่งเสริมไว้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและเป็นเศรษฐกิจของชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นชุมชนหนึ่งที่ผลิตน้ำตาลจากต้นตาลโตนด จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นชาวบ้านในชุมชนเล่าว่าในอดีตมีต้นตาลโตนดขึ้นอยู่ทั่วไปทั้งตำบลแทบทุกครัวเรือนประกอบอาชีพทำนาควบคู่กับการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด แต่ปัจจุบัน มีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพนี้ลดลงไปเป็นจำนวนมากกว่าครึ่งตำบลและคาดว่าจะสูญสลายไปจากชุมชนในไม่ช้า ทั้งนี้ เกิดจากปัจจัยหลายอย่างทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสโลกาภิวัตน์ ประเด็นปัญหาดังกล่าว เช่น ปัจจุบันสภาพการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดเป็นอย่างไร ชุมชนต้องเผชิญกับสภาพปัญหาอย่างไรบ้าง เพราะเหตุใดครัวเรือนที่ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดจึงลดลง และจะพัฒนาผลผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดให้สามารถดำรงอยู่ในภาวะสังคมปัจจุบันและระบบเศรษฐกิจแบบตลาดได้อย่างไร การற்பบบปัญหาต่าง ๆ และสาเหตุของปัญหา จะเป็นแนวทางของการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทำให้เข้าใจและได้แบบแผนการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดในปัจจุบันของชุมชนอย่างละเอียดทุกแง่มุม ในประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ไม่อาจปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ แต่เป็นกระบวนการที่เน้นการประสานความร่วมมือกับภายนอกได้อย่างสมดุล กลมกลืน และกระตุ้นจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นรากเหง้าของตน และส่งเสริมความสามารถในการพึ่งตนเองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น ๆ อย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจาก

ตาลโตนด น้ำตาลที่ไม่ผ่านกระบวนการสังเคราะห์ใด ๆ ไม่มีอันตรายจากสารฟอสฟอรัสเพราะน้ำตาลมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ และในฐานะที่ตาลโตนดเป็นพืชอนุรักษ์และเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทรงคุณค่าเป็นทุนของชุมชนที่เคยทำรายได้ให้กับผู้ที่ประกอบอาชีพนี้เป็นอย่างมากมาแล้วในอดีต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดในชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด
3. เพื่อส่งเสริม เคารถึงบทควัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดให้คงอยู่ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

การศึกษาเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักการสังคมวิทยา นิเวศวิทยาวัฒนธรรม หลักแห่งความทันสมัยทฤษฎีระบบแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญา แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตาลโตนด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ เป็นประชากรตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัด

จะเชิงเทรา มี 12 หมู่บ้าน การเลือกประชากรเป้าหมายและการสุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

ขั้นแรก เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะ

เจาะจง (Purposive sampling) คือ คัดเลือกหมู่บ้านที่มีครัวเรือนประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด มี 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 ปากน้ำโจ้ใต้ หมู่ 7 หลังวัด หมู่ 8 บ้านไร่ หมู่ 10 ท่าลานล่าง และ หมู่ 11 บางทองหลาง รวมจำนวน 668 ครัวเรือน

ขั้นที่ 2 ใช้หลักเกณฑ์การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม กำหนดให้ กลุ่ม ก คือ กลุ่มผู้ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด และกลุ่ม ข คือกลุ่มผู้ไม่ได้ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม ก ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน (Homogenous Group) พิจารณาเลือกจากบุคคลในพื้นที่ที่เป็นผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิต จำนวน 10 คน ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพผลิต ผู้ประกอบการจำหน่ายผลผลิต และผู้ประกอบการรายย่อยที่นำซื้อผลผลิต จำนวน 20 คน ผู้นำชุมชนที่นับบทบาทในชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้อาวุโสในชุมชน จำนวน 10 คน ผู้เกี่ยวข้องกับการสนับสนุน ส่งเสริมการประกอบอาชีพของชุมชน ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้บริโภครวมไปจำนวน 20 คน รวมผู้ให้ข้อมูลกลุ่ม ก จำนวน 60 คน ใช้ระเบียบวิธีการ วิจัยเชิงคุณภาพ

กลุ่ม ข คือกลุ่มที่ไม่ได้ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด มีจำนวน 646 ครัวเรือน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) ขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ประชากรเป็นเลขหลักร้อย กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 15 - 30 %

เมื่อกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 15 % ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 ครัวเรือน ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนดของชุมชน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomenon) ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบ สถานการณ์เคลื่อนย้ายและสมาชิกของครอบครัว

ตอนที่ 2 ด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพในอดีตและปัจจุบัน

ตอนที่ 3 ด้านสาธารณสุข การเมือง วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามและรับคืนด้วยตนเอง ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการระหว่างเดือนกันยายน ถึงเดือนพฤศจิกายน 2548

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป EXCEL สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ร้อยละ

การดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองเป็นหลักและอาศัยเครื่องมือที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลบางอย่าง ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การปฏิบัติการภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ตั้งแต่เดือนเมษายน 2547 ถึงเดือนตุลาคม 2549

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดย 4 วิธีการ คือ การศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล และตรวจสอบความครบถ้วนของคุณภาพข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าดำเนินการใน 2 วิธีการ คือ 1) การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล 2) การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล นำผลการวิเคราะห์ค่าทางสถิติที่ได้จากข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากเอกสารใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูล และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

การสังเคราะห์ผลการศึกษา เป็นการนำข้อค้นพบจากการศึกษาทั้ง 2 ส่วน มาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นข้อความรู้ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ที่เชื่อมโยงกัน สามารถอธิบายพฤติกรรมที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมได้ชัดเจน

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด

จากการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่าประชาชนมีอาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 39 ในจำนวนนี้ ร้อยละ 18 อดิเตยประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด รองลงมาคือค้าขายร้อยละ 17 รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมร้อยละ 11 รายได้ภายในครอบครัวมากที่สุดร้อยละ 60 คือ

ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน รองลงมาคือมีรายได้ 5,001-10,000 บาทร้อยละ 24 และพบว่าในอดีตชุมชนประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ร้อยละ 1 ปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9 ที่นิยมคือการเลี้ยงกุ้งกุลาดำตามกระแสที่ให้ผลกำไรสูงในช่วงแรก ต่อมาหลายครัวเรือนต้องประสบกับปัญหาขาดทุน มีหนี้สินจำนวนมาก จากการสำรวจภาวะหนี้สินพบว่าประชาชนมีหนี้สินร้อยละ 58.16 ทั้งหมดนี้เป็นหนี้กองทุนหมู่บ้าน ในจำนวนดังกล่าวเป็นหนี้กองทุนร้อยละ 22.67 และหนี้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรร้อยละ 21.33 ครัวเรือนที่มีหนี้สินจากแหล่งเงินกู้หลายแหล่งเกิดจากการนำเงินมาลงทุนเลี้ยงกุ้งกุลาดำแล้วไม่มีกำไร จึงส่งผลให้ครัวเรือนไม่สามารถปลดภาระหนี้สินได้มีการประกาศขายบ่อกุ้งทิ้งบ่อร้างไว้ สำหรับครัวเรือนที่มีหนี้เฉพาะกองทุนหมู่บ้านร้อยละ 52 เป็นการกู้เงินมาเพื่อเป็นค่าเลี้ยงชีพของบุตรหลาน ครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินร้อยละ 41.84 พบว่ามีการดำรงชีวิตแบบพอเพียง

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ พบว่า การประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดเริ่มเสื่อมถอยลงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ในปี พ.ศ. 2546 หน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมฟื้นฟูการประกอบอาชีพแนววัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นตามนโยบายของประเทศ ส่งผลให้การประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลเริ่มฟื้นตัวอีกครั้ง เพราะน้ำตาลมีความสำคัญต่อครัวชาวไทยอาหารไทย ขนมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทยังคงมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารไทยจัดงานประเพณีแบบครัวไทยที่มีการใช้น้ำตาลเป็นส่วนประกอบของอาหารหวานแทบทุกครัวเรือน และพบว่าในอดีตชุมชนแห่งนี้มีชื่อเสียงในด้านการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของ การผลิตน้ำตาลที่เรียกว่า น้ำตาลสด และน้ำตาลที่แปรรูปเข้มข้นเป็นก้อน น้ำตาลที่ผลิตจากชุมชนแห่งนี้มีคุณภาพดีมีชื่อเรียกกันว่า

“น้ำตาลปากน้ำ” อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ทักษะการผลิตน้ำตาลของผู้ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโค่นยังมีอยู่ในชุมชน อีกทั้งชุมชนยังมีความสัมพันธ์ที่ถูกลูกผูกฝักถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นรูปแบบของพฤติกรรม ระบบความคิด ความรู้ ความเชื่อ ที่ถูกจัดระเบียบไว้จากประสบการณ์ที่สั่งสมมา เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดจิตสำนึกและความภาคภูมิใจ ที่มีรากฐานมาจากภูมิปัญญาในครัวเรือน แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีและการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของคนในชุมชน

ปัจจัยที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโค่น

ปัจจัยภายใน ข้อค้นพบเชิงปริมาณ พบว่า ปัจจัยภายในที่ส่งเสริมผลผลิตจากตาลโค่นค ประชาชนในชุมชนยังคงใช้ประโยชน์จากต้นตาลโค่นทุกส่วน ใช้น้ำตาลสดร้อยละ 15.92 น้ำตาลบร้อยละ 14.79 ผลสุกทำขนมตาลร้อยละ 16.67 ทำปาท่องโก๋ร้อยละ 12.73 นำมาเป็นส่วนประกอบของอาหารร้อยละ 12.17 ใช้ผลอ่อนร้อยละ 12.17 ลำต้นใช้เป็นวัสดุประกอบของบ้านร้อยละ 8.05 ใช้ใบนึ่งหลังคาเป็นร่มให้กล้าไม้/ทำทางเดิน/คอกสัตว์ร้อยละ 6.18 ใช้เมล็ดร้อยละ 15.32 ขยายต้นอ่อน ร้อยละ 8.60 และชุมชนเห็นควรให้อนุรักษ์ตาลโค่นให้เป็นอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ของตำบลร้อยละ 93

ปัจจัยภายใน ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ พบว่า ชุมชนมีปัจจัยภายในที่เข้มแข็งเป็นทุนอย่างเห็นได้ชัดเจน ประกอบด้วย 1) คน คือ ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำที่เป็นทางการไม่เป็นทางการ 2) ทรัพยากร คือ ต้นตาลโค่น 3) ชื่อเสียงการผลิตน้ำตาลของชุมชน 4) การตั้งถิ่นฐาน 5) กลุ่มเครือญาติ 6) การจัดระเบียบชุมชน 7) วัฒนธรรม 8) ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจัยภายนอก ข้อค้นพบเชิงปริมาณ พบว่า ปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโค่น คือ บุคคลที่มีส่วนร่วม

ในการอนุรักษ์และส่งเสริมประกอบด้วย ผู้ผลิต ผู้นำชุมชน ผู้บริโภค หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน องค์กรเอกชนและภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลปากน้ำร้อยละ 32.67 เกษตรอำเภอ/ตำบลร้อยละ 27.72 พัฒนาชุมชน ร้อยละ 13.86 ธนาคารเพื่อการเกษตรและส่งเสริมการเกษตรร้อยละ 12.87 อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ร้อยละ 8.91 และองค์การพัฒนาเอกชน (non - governmental organization : NGO) ร้อยละ 1.98

ปัจจัยภายนอก ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ พบว่า หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทและเป็นแกนสำคัญในการอนุรักษ์และส่งเสริม ได้แก่ หน่วยงานในระดับจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด อำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานสาธารณสุข การศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียน และสถาบันทางการเงิน เป็นปัจจัยภายนอกที่มีส่วนส่งเสริม สนับสนุนและกระตุ้นให้การผลิตน้ำตาลจากตาลโค่นในชุมชนฟื้นตัวและมีการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ข้อค้นพบจากการศึกษาทั้ง 2 ส่วน พบว่า ปัจจัยภายในสำคัญที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโค่น ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ (Leadership) 2) โครงสร้างทางสังคม (Structure) 3) ความสามารถในการผลิต (Ability) และ 4) วัฒนธรรม (Culture) สำหรับปัจจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นเพียงให้การส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโค่น การอนุรักษ์ และการอบรมให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาล

ผลการสังเคราะห์รายด้าน พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโค่น ได้แก่ ผู้นำชุมชน โดยที่ชุมชนมีผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่ในชุมชน ที่ได้ร่วมกันดำเนินงานต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์และส่งเสริมการประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลของชุมชนโดยการไม่ไค่นล้ม

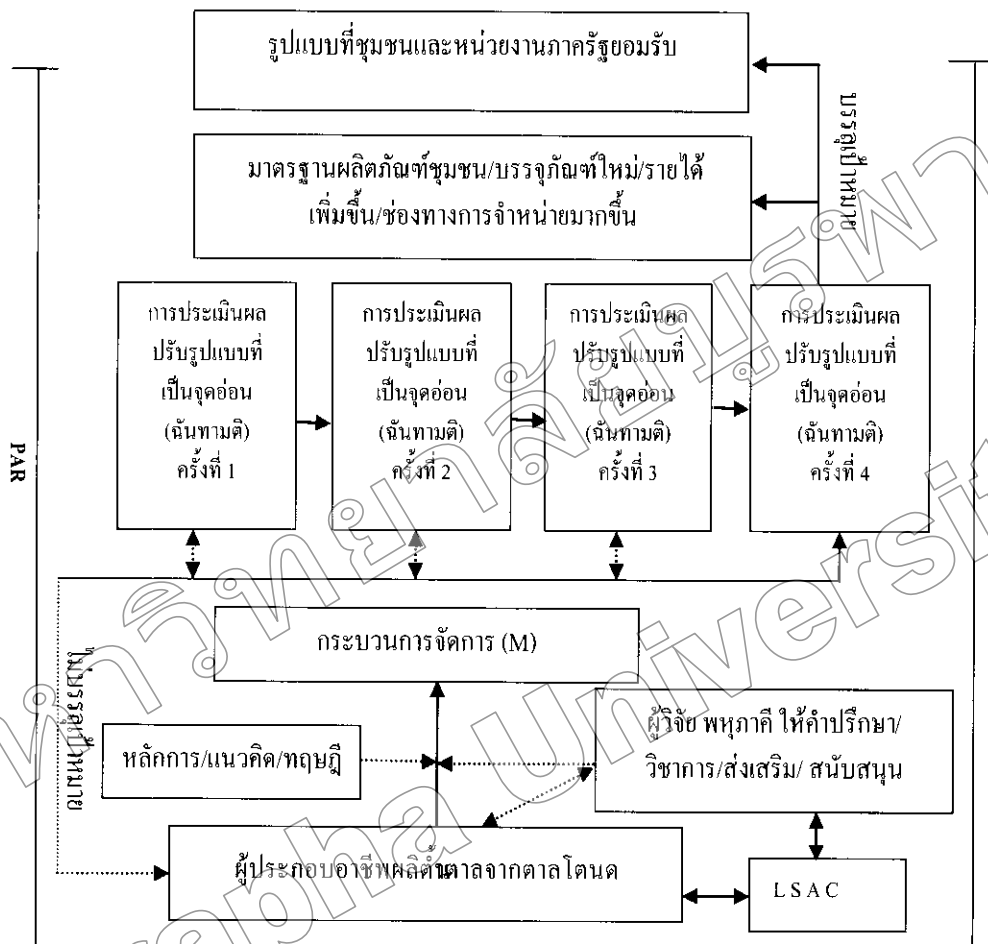
คันดาล การให้ที่ดินชั่วคราวเพื่อการก่อสร้างอาคารหมู่บ้านน้ำตาลสระยะเวลา 10 ปี ซึ่งตั้งอยู่บนเส้นทางผ่านของแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างทางสังคม ชุมชนมีทรัพยากร (resource) ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตามต้องการ มีระบบเครือญาติ การแบ่งบริเวณที่ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างมีอิสระ แบบแผนการใช้ทรัพยากรคันดาลโดนดโดยวิธีการจับจองกันอย่างอิสระที่ใช้จัดสำนักทางวัฒนธรรมการอยู่รอดร่วมกันในการจัดการ เป็นการจัดระเบียบชุมชนโดยคนในชุมชน การตั้งถิ่นฐานที่เอื้ออำนวยและก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่อยู่ร่วมกันตามธรรมชาติ ชุมชนมีผู้ผลิตที่มีความสามารถ ที่เป็นบุคคลในสังคม ชุมชน เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้กระทำ (actor) เพื่อให้เกิดผลผลิตโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนมีวัฒนธรรม คือ ชุมชนมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ที่ก่อให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมที่เกิดจากการประกอบอาชีพ เช่น ประเพณีงานบุญปีตาล และวัฒนธรรมการบริโภคของคนในสังคม

จากสภาพแวดล้อมดังกล่าว ภูมิปัญญาการผลิตน้ำตาลจากตาลโดนดจึงกลายเป็น สิ่งที่สำคัญต้องกันในการบริหารของโลกาภิวัตน์ และทุนนิยม นโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐที่ได้เข้ามากระตุ้นให้การสนับสนุนอย่างแข็งขัน โดยมีจุดมุ่งหมายในการดึงความรู้ทางด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในครัวเรือน ประกอบกับชุมชนมีจิตสำนักทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูการผลิตน้ำตาลเพื่อเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สร้างกรอบแนวคิด และกรอบการปฏิบัติการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโดนด โดยใช้ทุนทางสังคมมาเป็น

กลไกร่วมแบบภาคี และนำ “ปัจจัยภายในที่มีศักยภาพ” มาเป็นรากฐานที่สำคัญในการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตน้ำตาลจากตาลโดนดของชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

2. รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโดนด กรณีศึกษา ชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้วิจัยได้นำปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกชุมชนดังกล่าว มาจัดกิจกรรมการพัฒนาเป้าหมายคือการพัฒนาคน แนวคิดหลักคือการพึ่งตนเองจากสภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านและการประสานงานกับหน่วยงานราชการและเอกชน ลงมือปฏิบัติโดยวิธีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research) ระหว่างชาวบ้าน ผู้วิจัย หน่วยงานภาครัฐ รวมมือกันปฏิบัติอย่างจริงจัง ใกล้ชิด เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ภาพที่ 1 แสดงสรุปรูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด

ผลจากการพัฒนารูปแบบได้ข้อค้นพบว่า ชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนารูปแบบ กล่าวคือ นางสาวจิตร์ กล่อมเกลี้ยง ได้แสดงความเป็นผู้นำเพื่อพัฒนาผลผลิตน้ำตาลให้มีคุณภาพ ปรับกระบวนการผลิต พัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ของผลผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดให้ดีขึ้นกว่าเดิม เชื่อมโยงเครือข่ายและชุมชนดำเนินการจำหน่ายผลผลิตในลักษณะกลุ่ม หน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน ผลของการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มผู้ประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลพบว่าเปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้น การที่ชุมชนสามารถ

พัฒนากระบวนการผลิตให้ได้คุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน จะสามารถขยายช่องทางการจำหน่าย มีรายได้เพิ่ม ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และเครือข่าย เครือญาติ สามารถเชื่อมโยงกันได้ และมีพลังในระดับหนึ่งที่ได้แสดงให้เห็นแนวโน้มของความเข้มแข็ง เป็นเครื่องวัดความสำเร็จในการประกอบอาชีพของชุมชน กระตุ้นให้ชุมชนได้เห็นคุณค่าและวัฒนธรรมภูมิปัญญาของตนเองที่ได้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างเหมาะสม ลงตัวกับภาวะสังคมเศรษฐกิจปัจจุบัน

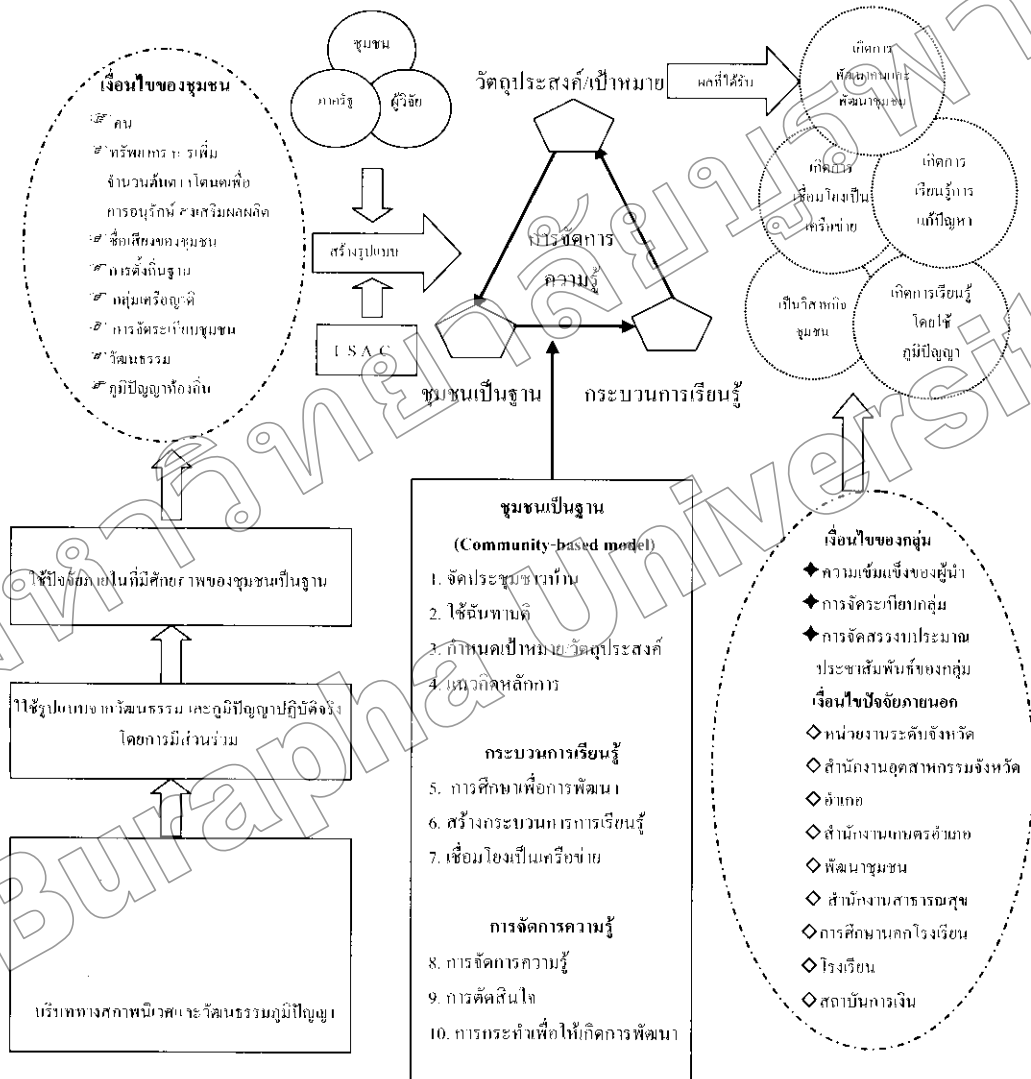
3. ผลการส่งเสริม เพื่อสืบทอดวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนด มีดังนี้

การวิจัยนี้กระตุ้นจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดการพัฒนาการผลิตน้ำตาล 2 ชนิด คือ น้ำตาลสด และน้ำตาลโตนด (น้ำตาลงบ) จนได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนจากสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม น้ำตาลสด มาตรฐานเลขที่ มผช. 38/2546 หมายเลขตัวอย่าง สอจ. ร37-038-01-ฉฯ/2 และน้ำตาลโตนด (น้ำตาลงบ) มาตรฐานเลขที่ มผช. 113/2546 หมายเลขตัวอย่าง สอจ. ร37-113-01-ฉฯ/2 มีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนรหัสทะเบียนเลขที่ 325020910006 เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2549 ใช้ชื่อว่า “กลุ่มหมู่บ้านน้ำตาลสด” ต่อมา กลุ่มได้รับการส่งเสริมจากจังหวัด กัดสรรให้หมู่บ้านน้ำตาลสดเป็นหมู่บ้านหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) เลขที่ 24020011 เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2549 ทำให้ชุมชนสามารถนำการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้ไปใช้ในการขยายช่องทางการจำหน่ายได้ อีกทั้งการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐยังเป็นส่วนสนับสนุน ประชาสัมพันธ์ ผลผลิตน้ำตาลเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน อันเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาต่อไป

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาที่ผ่านมา จะเห็นว่า การอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด ภูมิศึกษาชุมชนตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น โดยมีที่มา มีปรากฏการณ์ มีกระบวนการและมีแบบแผนของการผลิตน้ำตาล สรุปผลการวิจัยแสดงดังภาพ

.....การดำรงอยู่และการปรับตัวตามภาวะสังคมปัจจุบัน.....→
 — สภาพเดิมของชุมชน → การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา → การเติบโตแบบพึ่งตนเอง และพึ่งกันเอง →

ภาพที่ 2 ข้อเสนอเชิงทฤษฎีการพัฒนากระบวนการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจาก
 ตาลโตนด กรณีศึกษาชุมชน ตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ เกิดจากกรอบความคิดทฤษฎีและข้อค้นพบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเป็นฐานรองรับ โดยผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยน ให้เหมาะสมกับสภาพปรากฏการณ์การศึกษา กรณีศึกษา ดำเนินการนำปัจจัยภายในที่มีศักยภาพ ของชุมชนมาสร้างกระบวนการการเรียนรู้จาก หลักวิชาการ กรอบการปฏิบัติการ จากความร่วมมือของ 3 ส่วน ได้แก่ ชาวบ้านที่เป็นผู้นำ ผู้วิจัย และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ซึ่งพบว่า การดำเนินงาน พัฒนาเพื่อการแก้ไข ปัญหาของชุมชนเกิดขึ้น อย่างเป็นระบบ มีการเชื่อมโยงความรู้อย่างต่อเนื่องเพิ่มเติมความรู้ใหม่ ในระหว่างการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาได้ตลอดเวลา และสามารถกระทำได้อย่างซ้ำๆ โดยมีชุมชนเป็นฐานสำคัญ รูปแบบ การวิจัยครั้งนี้เป็นทฤษฎีที่ได้จากปรากฏการณ์ที่ศึกษา (grounded theory) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายกระบวนการทางสังคม ที่เกิดขึ้นในสถาน ที่ศึกษากรณีศึกษา การพัฒนา รูปแบบเกิดจาก บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีปัจจัยภายในที่มีศักยภาพของชุมชนใช้ความรู้ประสบการณ์ เดิมผสมผสานกับความรู้และ ประสิทธิภาพใหม่ มีการจัดการความรู้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีหน่วยงานภาครัฐให้การส่งเสริม สนับสนุน ซึ่งสามารถสังเคราะห์รูปแบบได้ 3 ประการหลัก คือ 1) การใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community - based model) 2) การสร้าง กระบวนการการเรียนรู้ (Learning Processes) และ 3) การจัดการความรู้ (Knowledge management) อย่างไรก็ตาม การนำไปใช้กับชุมชนอื่น ๆ ควรมี การประยุกต์ให้เหมาะสม กับบริบทของชุมชนนั้น ๆ

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ พบว่า ด้านปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบที่สำคัญของการวิจัยครั้งนี้มีหลายประการที่แสดงให้เห็นว่าการอนุรักษ์และส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนด ยังไม่สามารถฟื้นฟูไปได้เช่นในอดีตที่ผ่านมา

ซึ่งพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ การผลิตน้ำตาลไปเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ส่งผลให้ครัวเรือนที่เคยประกอบอาชีพผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดลดลง ลักษณะปัญหาที่เป็นเงื่อนไขในภาพรวม พบว่า สภาพการผลิตน้ำตาลจากตาลโตนดที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชนที่ปรับเปลี่ยนมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศจากภาคเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม เงื่อนไขทางด้านความคิดของคนในชุมชน ได้แก่ความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น้อยลง ทรัพยากรต้นตาลโตนดมีขนาดสูงยากต่อการขึ้นไปเก็บผลผลิตปัจจัยเงื่อนไขทางสังคมและประวัติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นกระบวนการที่ชุมชนหมู่บ้านถูกผนวกเข้าสู่ระบบทุนและตลาด

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ประเทศไทยมีวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่หลากหลาย การพัฒนาในแนวทางเศรษฐกิจชุมชนเป็นการมุ่งส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันชุมชนหมู่บ้าน อันเป็นวิธีการและกลไกของการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่ยังพัฒนาไปไม่ถึงระดับมาตรฐานยังมีอีกเป็นจำนวนมาก และเนื่องจากคนในสังคมมีพื้นฐานต่างกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ดังนั้น รูปแบบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในแต่ละส่วนจึงเป็นไปในอัตราที่ไม่เท่ากัน หน่วยงานในระดับสูงควรต้องกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาเพื่อส่งเสริมสนับสนุนผลผลิตน้ำตาลและงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง การสร้างความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจ และเป็นพี่เลี้ยงในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลในเชิงรูปธรรม ด้วยการให้โอกาสซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองเมื่อชุมชนเข้มแข็งขึ้นจะสามารถผูกโยงชุมชนหมู่บ้านและเครือข่ายให้เข้มแข็งได้ อาจทำให้ระบบทุนนิยมไทยยอมรับพื้นฐานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบการเป็นประเทศชาติ

ในลักษณะใหม่ คือ มีวัฒนธรรมภูมิปัญญาร้อย
โยงทั้งระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจ
ทุนนิยมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อพัฒนาประเทศชาติ
ให้มีความมั่นคงแข็งแรงต่อไป

2. หน่วยงานในระดับนโยบายควรให้
ความสำคัญกับการลงทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญา
ท้องถิ่นที่มีคุณค่า สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือ
ในการพัฒนาได้ต่อไป และเพื่อเป็นแนวทาง
ในการพัฒนาโดยใช้วัฒนธรรมภูมิปัญญาที่
เข้มแข็งนั้น ๆ เป็นทางเลือกในการพัฒนา ควรนำ
รูปแบบของการพัฒนาการอนุรักษ์และส่งเสริม
ข้อค้นพบที่เป็นข้อสรุปเชิงทฤษฎี (Theoretical
generating) ซึ่งเป็นทฤษฎีจากฐานราก (Grounded
theory) จากการวิจัยนี้เป็นพื้นฐานในการกำหนด
ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญา
ที่มีลักษณะเปิดกว้าง สามารถนำรูปแบบไป
ประยุกต์ใช้กับวัฒนธรรมภูมิปัญญาอื่นที่มีบริบท
ใกล้เคียงกันได้โดยใช้หลักการปฏิบัติการแบบ
มีส่วนร่วมของชุมชน (Participation Action
Research : PAR) มีการบูรณาการความรู้และ
การจัดการความรู้ในลักษณะของการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้กับทั้งพัฒนาตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
ของการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

3. การพัฒนาโดยใช้วัฒนธรรมภูมิปัญญา
เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ควรคำนึงว่าชุมชน
เป็นเจ้าของภูมิปัญญาที่มีความสามารถ ความรู้
ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ดังนั้น หน่วยงาน
ภาครัฐจึงควรเป็นผู้สนับสนุนชุมชนมากกว่า
เป็นผู้ควบคุมชุมชน สนับสนุนด้วยการสร้าง
เครือข่ายเชื่อมโยงทั้งในเครือข่ายอาชีพเดียวกัน
และต่างอาชีพภายในชุมชน เชื่อมโยงกับเครือข่าย
ภายนอกชุมชน และตลาดภายนอก ให้ความรู้
ความเข้าใจแก่ชุมชน ให้ชุมชนได้เรียนรู้ตนเอง
และสังคมภายนอกเพื่อปรับวิถีชีวิตของตนให้
สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมภาครัฐ
ควรส่งเสริมการลงทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญา

โดยใช้สื่อสารมวลชนที่หลากหลายเผยแพร่
วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิด
ผลประโยชน์ย้อนกลับสู่ชุมชน

4. ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐควรใช้
ประโยชน์จากรูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริม
ผลผลิตจากตาลโตนดเพื่อการสร้างระบบการ
เรียนรู้ในชุมชนให้สามารถตอบสนองต่อความ
ต้องการของชุมชนและร่วมกันพัฒนาความเข้มแข็ง
ของชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาความเข้มแข็ง
ของหน่วยงานเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหา
ตามความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริงใน
ลักษณะที่เท่าเทียมกัน และเกิดความร่วมมือ
ประสานสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาเป็นไปใน
ทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อสรุปเชิงทฤษฎี (Theoretical
generating) และข้อเสนอ (Proposition) ที่ได้จาก
การวิจัยนี้เป็นแนวทางที่น่าสนใจแนวทางหนึ่งใน
การศึกษการพัฒนาการอนุรักษ์และ
ส่งเสริมผลผลิตจากตาลโตนดในชุมชนขนาด
ใหญ่ที่มีบริบทการดำเนินงานได้มาตรฐานแล้ว
ชุมชนขนาดกลางที่มีการดำเนินงานสมบูรณ์
แต่ยังไม่ได้มาตรฐาน และชุมชนขนาดเล็กที่
ต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้ได้มาตรฐาน ผู้สนใจ
อาจจะนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์
และส่งเสริมการผลิตน้ำตาลจากพืชชนิดอื่นได้เช่น
มะพร้าว รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรและ
สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น
ผลิตผลจากป่าไม้ที่ให้ผลผลิตเช่นเดียวกับตาลเช่น
ลูกชิด จาก สะตอ ฯลฯ

2. ควรที่จะมีการพิจารณาและศึกษา
ทิศทางการขยายตัวของเศรษฐกิจชุมชนโดย
ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากครอบครัวไปสู่ชุมชน
ท้องถิ่นและเครือข่ายชุมชน แม้ว่าองค์ความรู้
ทางทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจ

พอเพียงจะยังไม่กว้างขวางเพียงพอที่จะรองรับ
ปรากฏการณ์การพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์ แต่การ
ศึกษาเงื่อนไขปัจจัยในบริบทที่แตกต่างกัน จะมีความ
เป็นไปได้ในการขยายผลรูปแบบไปยังบริบทอื่นๆ
หรือไม่อย่างไร ประเด็นการศึกษาเหล่านี้จะเป็น
ประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้เพื่อ
อธิบายปรากฏการณ์ได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง
มากยิ่งขึ้น ในประเด็นปัญหาการวิจัยที่ว่า “แนวทาง
การขยายตัวของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้าง
เศรษฐกิจชุมชนเป็นอย่างไร” เพื่อชุมชนจะได้รับ

ประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจาก
ข้างล่างขึ้นไปสร้างเป็นปรากฏการณ์เชื่อมโยงกับ
ระบบเศรษฐกิจใหญ่ให้เด่นชัดขึ้น การศึกษา
ครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีของชุมชนตำบล
ปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา
รูปแบบที่ได้รับจากการวิเคราะห์โดยใช้การวิจัย
เชิงคุณภาพ อาจนำไปใช้หรือขยายผลในชุมชน
อื่นที่มีบริบททางนิเวศและสังคมคล้ายคลึงกัน
อันอาจส่งผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่าง
เหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- นฤดม บุญหลง และกล้านรงค์ ศรีวรรค. (2545). **อาหารกับมนุษย์**. ในอาหารเพื่อมนุษยชาติ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2544). **แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ บุ๊คเซ็นเตอร์.
- ดำรงศักดิ์. (2536). **วัฒนธรรมและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดิเรก อุทัยราษฎร์. (2546). **ปัญหาการส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทย**. ในเอกสารประกอบการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร. (เล่มที่ 2 หน้าที่ 14 หน้า 304 - 308). (พิมพ์ครั้งที่ 9). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เดือน คำดี. (2547). **การวิเคราะห์กิจกรรมในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. (2544). **เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมไทย**. ในหนทางฝ่าวิกฤตชาติและทางรอดของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ภัทรศร.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิชิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ. 2541. **แนวทางพัฒนาสังคมชนบทใหม่บนฐานรากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สโรช รัตนกร. (2537). **กินเพื่อคุณภาพชีวิต**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดเพชรบุรี. (2546). **ตลาดเมืองเพชร**. เพชรบุรี : เพชรบุรีการพิมพ์.
- สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2545). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรสุดา เจริญรัก. (2546). **เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- Robert, M. Netting. (1986). **Cultural Ecology**. (Second Edition) Illinois : Waveland Press.
- Julian, H. Steward. (1979). **Theory of Cultural Change : The Methodology of Multilinear Evolution**. Urbana : University of Illinois Press.
- White, Leslie A. (1949). **The science of culture**. New York : grove press.